

1094. szám.
1879. Augusztus 3.

Megjelenik minden **vasárnap** másfél iven sokféle képekkel ellátva
Előfizetési ár: Egész évre jan. dec. 8 frt, 6 hóra 4 frt, 3 hóra 2 frt. Egyes szám 16 kr.
 Előfizethetni minden postahivatalnál és könyvárúsnál. **Kiadó-hivatal**: Pest barátok-tere Athenaeum-épület. **Hirdetések díja**: 5 hasábos nompaillele sor 10 kr.

XII. évfolyam.

PETŐFI ÉS ELLENSÉGEI.

ARMINCZ esztendő után! a mikor már az egyik por, a másik csillag: — lehet róluk így együtt beszélni.

Az alatt a rövid meteorfutás alatt, a mit az ő életpályája rajzolt az égen, de sok ellensége volt! Ha nem támadt magátul, keresett magának.

Igazán olyan volt, mint a gyémánt, a mely mindent megsért, s magát csak gyémántporral engedni köszörsültetni. Még a jó barátoknak is csak por alakban volt szabad megjelenni előtte, hogy csiszolni engedje magát általa.

Mikor Budapestre felkerültem, az első a kivel Petőfi megismertetett Pákh Albert volt, még akkor nem tudtam róla sokat; Pákh aztán közelebről mutatta be magát: »én vagyok az a veszett kutya, a kit Petőfi megénekelt.« — Hozzá volt intézve az a vers: »Isten veled, te elpártolt barát! Veszett ebként, ki szivem megmarád . . .«

Valamikor az életrajz író meg lesz akadva, hogy micsoda catastrophát keressen a kifaka-

dás háta mögött? Apróság volt az, valami olvasni elvitt könyvön zördültek össze — levél utján. S Petőfi a milyen könnyen lobbant szeretetre, olyan könnyen a haragra is, az utóbbi csak a férfiakra értve. Már ekkor ismét jó barátok voltak Pákhkal.

De korábban is tudta már, hogy mi az az ellenség? Színész korában nagy harczai is voltak a rendezővel, a kit Almásynak hittak: onnan tudom, hogy Almásynak hitták, mert az egész társaságnál az egy színházszabó fogta Petőfinek pártját, annak panaszolta el nehéz tusait a zsarnoka ellen; s a derék szabó igazat adott neki: »ha még is gróf Almásy volna!« Az a harcza volt vele ugyanis, hogy ő mindig drámában szeretett volna játszani, a rendező pedig a népszinműveket kegyelte: (akkor támadt a »Szökött katona, Két pisztoly«) s azt akarta, hogy Petőfi is énekeljen: természetesen a chorusban. A pedig rettenetes volt, mikor Petőfi énekelt. A ki ő tőle hallotta azt hogy »Három alma meg egy fél« annak nem kellett

többet abbul az almából egy gerezd sem. Semmi érzeke nem volt a dalhoz, az operát úgy gyűlölte, hogy soha egy dalmű előadásán nem volt; s később is csak olyankor fogott a dalláshoz, a mikor azt akarta, hogy a szobátársa menjen el már hazulról. Már pedig Almásy ur nézete szerint a színésznek énekelni is kell, annál fogva Petőfit minden délelőtt odaállították a karba, s hogy jobban a fülébe menjen a nóta, Almásy (együttai karmester is) odaállt melléje a hegedűvel, úgy mortifikálta óra hosszan a betanítással. »Dejszen fűrészelhet az úr az én fülemben azzal a nyirettyűvel! mondá Petőfi; azért én még sem tanulom azt meg!« E miatti gyűlölete kiterjedt Németire is, a ki népszimű-énekes volt s a közönségnek jobban tetszett mint ő. »Azt az embert én egyszer megölöm!« mondá nekem több ízben, úgy hogy én azt hittem Németiről, hogy az maga Claude Frollo; — pedig a legjamborabb ember volt a világon.

De még korábban is kellett Petőfinek ellenségeinek lenni. Még az iskolából hozott el egynehányat magának. A mint az első költeményei megjelentek, természetesen rögtön ott volt a sarkukban a kritika, Egy lapban kegyetlenül lerántották Petőfit álnév alatt, megtagadtak tőle minden talentumot s a verseit mind leócsárolták. Erre ő visszavágott egy éles ellenbírálóban, melynek végsorai így szóltak: »Fogadjatok hazám legszebb erényű ifjai hódolatom **tőmjénét.**« A kövér betűkből e két név jött elő »**Szeberényi**« — »**Dömjén.**« Hajdan iskolatársai voltak, riválisok a képzőtársaságban, azokra gyanakodott. Pedig valószínű, hogy mind a kettő ártatlan volt benne: az igazi cikkíró soha se jött elő magát felfedezni. Az idei országgyűlési vitákból emlékezhetnek, a kik figyelemmel kísérték, arra a piros arcú evangelicus pap képviselőre, a ki élczes beszédével oly derült hangulatba hozta a házat: erről hitte azt Petőfi, hogy ő nyitotta meg ellenségei hosszú sorát. Tudniillik a kritikuskét.

Mert hosszú sor lett abból.

Császár Ferencz, Hazucha, Zerffi, — kritikusi hypochondria, pedans aestheticuskodás s a féltalentum irigykedése öszszefogott,

hogy megsemmisítse azt a lángészt, a kit nem kötöttek az ócska formák, a ki nem tanult senkitől s azt írta, a mit érzett. Aztán volt akkor egy szépirodalmi lap, a Honderű, szerkesztője Horváth Lázár, a kinek az a törekvése volt, hogy a magyar irodalmat az aritocraticus körök salonjaiba bevezesse, a miket Petőfi gyűlölt; ő meg a pusztát, a gunyhót, a csárdát népesíté meg költészete eleven szellemével; aztán az a mit ő dalolt, szivből jött, földre talált; míg amazoknak a zengeménye csinált dolog volt; sehol sem éledt meg. Természetes volt a kettőjük közötti összeütközés. De Petőfi már ekkor nem volt egyedül, táborá volt, és organuma: hadjárat volt az, az egyik fél megsemmisítésével végződő. — S mintha az önkényt jövő ellenség nem volna még elég neki: egy pár vidékről feljött celebritást, a kik barátilag közelitettek hozzá, kiméletlenül leélczelt, azok között volt Szemere Miklós is: az aztán revangeul irt egy persiffláló verset Petőfiről a Honderűben, a melynek ez volt a refraineje:

»Az ebrudon kidobott **Marczi**
Zöld szerkesztője én vagyok!«

Tudniillik hogy volt Petőfinek egy népsziműve »Zöld Marczi«, a mit ő maga jónak látott az előadás előtt visszavonni. No azért nem haragudott meg Szemere Miklóstra, tetszett neki is az ellenpoéma, s nevetett rajta, ha azontul úgy hittuk, hogy »**Marczi Zöld.**«

Hanem annál keservesebben rájárt Horváth Lazira.

»Pedig aranyával fizetted egykor költeményimet.« Ez a refraineja annak a versnek, a miben Petőfi ezt az ellenséget megörökíté.

A harc utoljára egész a puszkaporig ment.

Horváth Lazi azt írta, hogy a Honderű Széchényi István tetszését is megnyerte, a ki ezt a calembourgt csinálta rá »**Hunterri**« (vadász paripa) — »Az bizony, **Honte des rues**« (utczák szégyene) viszonzá rá a Pesti Divatlap, Petőfi organuma. A mire aztán Horváth Lazi, egészen kijött az uri contenanceából, s minthogy a magyar szótár nem ad elég gombba kifejezéseket, németül írta, hogy az egész Pesti Divatlap valamenynyi munkatársával együtt »ein Lumpengesindel von

Gemeinheiten.« Ebből aztán párbaj lett, lövöldöztek, egészségesek maradtak; az ügy befejeződött, hanem egymás között még sokáig a volt a titulusunk, hogy »Lumpengesindel von Gemeinheiten« a mi Petőfinek olyan nagyon tetszett, mint némely embernek a »belső titkos aranykulcsos tanácsos.

Végre egy neutralis téren felszólaló, de mindig incognito maradt derék criticus vetett véget a Petőfi elleni hadjáratnak, közégázolva az egész ellenséges hadnak. A hosszú cikkben számtalanszor előfordult az a kifejezés: »Császár és hasonmássa i.« Petőfi akkor épen otthon volt az apjánál s felolvasta előtte a neki teljes elégtételt szolgáltató cikket; végig hallgatta a jó öreg kocsmáros, (ki már akkor büszke volt a kitagadott fiára) s azt mondta rá: »ugy kell, az angyalát annak a hasonmászó Császárnak!«

Igy tette ellenségévé Petőfi Kuthy Lajos is, kinek szintén sok jutott abból az eredetiségből és genialitásból, a mi Petőfinél kincs maradt, csakhogy ő azt mind aprópénzzé váltotta fel. Nála az írói genie csak eszköz volt, czél a gyors emelkedés. Ő volt az irodalom divat arslánja: elegans szállást tartott s hölgyek körüli hódításaival szeretett dicsekedni. Egy télen »jour fix«-eket adott, az íróársakat maga körül gyűjtve, s ott igen élvezetes estéket töltöttünk kedélyes medisance között. Egyszer azt kérdezte Kuthy Petőfőtől: »Ugyan te Sándor, szerettél e már életedbe egy nőt, hogy pénzedbe ne került volna?« a mire Petőfi rögtön visszavágott neki ezzel az ellenkérdéssel: »ugyan te Lajos, szerettél e már életedben egy nőt, hogy annak ne került volna pénzébe?« — Nehány nap mulva staatsvizitet tettünk Kuthynál, Petőfivel. Alig léptünk be hozzá, le sem ültetett, azt mondta: »roszkor jöttetek barátim, épen egy szép hölgynek adtam légyottot, arra várok, jöjjetek máskor!« — No csak az kellett Petőfinek, hogy őt valaki elutasítsa, mikor látogatóba megy hozzá! A legközelebbi jour fixen a theázás közben kiki elmondta, hogy mi új munkán dolgozik? »Én most egy regényhez kezdtem, mondá Petőfi, a minék a czime »a magyar Rinaldo Rinaldini« téged tettelek meg a czimszerep hősé-

nek!« — Ez Kuthynak szólt. — Arra ez büszke önérzettel kelt fel az asztaltól, s vállára veregetve Petőfinek, azt mondá: »édes öcsém, nőjj te még egy kicsit, ha engemet ennek vagy amannak meg akarsz tenni!« — S több jour fixen nem voltunk nála. — Hozzá is fogott Petőfi a »magyar Rinaldo« megírásához, hanem aztán nevezetesebb dolgok jöttek közbe, a mik töredékben hagyták a megkezdett satyrát. Csak 1848. tavaszán találkozott ismét Kuthyval; akkor ezt a pozsonyi országgyűlésből küldték le hozzá, azzal a titkos megbizással, hogy kémelje ki Petőfit mit forral a most megindult mozgalomban (martiusi napok voltak.) Az a hír járt Pozsonyban, hogy Petőfi egy nagy pórlázadást akar megindítani, s az urak ellen egy II-ik Dózsa Györgyöt készül eljátszani. Kuthy szokásos szeleburdiságával összevissza kérdezősködve, mintha csak szórakozottságból tenné, elkezdett Petőfi íróasztalán az iratok közt hányni vetni, mire Petőfi egész nyugodt sarcasmussal ezt mondá neki: »tudod kedves barátom, jöjj hozzám máskor, most a feleségemre várok, a kinek légyottot adtam.« Kuthy elérte s nem jött vissza többé, hanem Petőfi ki lett kiáltva bolondnak.

A magasabb politikai körök mindig annak tartották, s még akkor egy olyan kaliberű szellemet elég volt agyonignorálni, hogy meg legyen bénítva és skartba téve.

Magyarok Istene! Ha ma volna egy Petőfi, ötven helyen választanák meg képviselőnek; akkor pedig megbukott a saját szülőtte városában, Szabadszálláson; megbukott oly borzasztóan, hogy menekülnie kellett a városbul, melékutakon, nehogy agyonverje az ellenjelöltje mellett lelkesedett nép, őt a nép apostolát! Ugyanakkor egy hajduböszörményi poéta kegyetlen verssel tromfolta vissza a »betyár Petőfit!«, a kinek költeményeit a piacz közepén égette meg a nép. A nép? Petőfi verseit?

Még csak arra sem érdemesítették, hogy az országgyűlés padjai végében valahol helyet adjanak neki. Mindenki ellensége volt. Még az édes jó publikum is. Az Életképeknek még martiusban ezeröttszáz előfizetője volt, s martiuson tul, mikor Petőfi is szerkesztőtársul lett megnevezve, mikor azokat a leggyönyörűbb

Petőfi utolsó költeménye. (Segesvár alatt. 1849. július 31.)

költeményeit írta, s a mikor maga körül még Aranyt, Gyulayt, Szász Károlyt, Lévaht egyesíté munkatársul, leszállt a lap négyszáz előfizetőre: a kiadó felmondott. S Petőfi költészete akkor culminált.

E mély elkeseredésében elpanaszolta a szabadszállási bukása esetét lapjainkban; elmondva a visszaéléseket a választás előtt és alatt. Erre az akkor legelőkébb lapban az ellenjelölt ha emlékszem a nevére, Nagy Károly részéről egy válasz lett közzétéve, a miben az Petőfit »gazember«-nek nevezi.

Hiszi ezt valaki? Egy Petőfi neve után a »gaz« epitheton! Ugy-e hogy mese ez?

Petőfi azonnal Pálffy Albertet és engem küldött, mint segédeket a megsértőhöz, lovagias elégtételt követelni. A kihívásra a nagyérdemű hazafi azt felelte, hogy ő bizony pisztolyra senki fiával se verekedik »hanem álljon elélem az a Petőfi egy szál kardra, s tudom, hogy úgy ketté hasítom, hogy fele erre, fele arra esik!«

Ketté hasítani egy Petőfit!

Most meg aztán porszemenként raknók össze; csak tudnók, hogy merre fujta széjjel a szél?

Mi aztán kiadtuk a bizonyítványt, hogy a képviselő ur nem akar lovagias elégtételt adni, s Petőfinek el kellett tenni az emlékei közé a keserű megbántást.

Elment aztán különb ellenséget keresni, a csatamezőre. De amíg azt az utolsó ellenségét megtalálta, azt a doni Kozákot, a kinek a vasa a legdrágább vér után szomjuhozott, még sok ellenséget kellett megismernie — a maga nemzetéből. — Egy idegen, a lengyel Bem, tudta csupán megbecsülni e vékony testen az isteni lángészt. Őt kísérte Petőfi minden csatáiban, mint honvédtiszt. Erdély dicsteljes visszafoglalása után kinevezte Bem Petőfit őrnagynak. Hiszen bizony »katonának« nem valami derék darab hus volt Petőfi, talán nem is tudott volna egy zászlóaljzat en échellon debouchiroztatni; de ha őrnagy lehetett volna, lovat kapott volna, nem menekült volna gyalog a segesvári utközetből. Mondtam már, hogy bolondnak tartották. A kormány egyik tagja azt

mondá nekem felőle, hogy minden örültnek az a legelső symptomája, hogy a ruhát nem tűri magán; Petőfi már elkezdte, nem tűrni a nyakraválót. — S azért mert nem akarta felkötni a nyakraválót a hadügyminiszter nem erősítette meg a kinevezését. Ekkor aztán letette a tisztí rangját.

Mikor aztán a végső erőfeszítés napjai következtek el a nemzetre, a mikor csak egy csodalelkesülés hozhatott még diadalt, akkor irt Petőfi egy lelkesítő riadót, s azt beküldte a kormánynak, hogy nyomassa ki egy millió példányban, ossza ki a nép és a hadsereg között, neki pedig adjon minden példányért »fél krajczárt.«

A kormány nem nyomatta ki a költeményt, millió példányban, s nem adott érte a költőnek fél krajczárt darabonkint.

Pedig már akkor tizezer forinttal többet nyomatni a bankó présnek akár ide, akár oda. S ha azt megkapta volna Petőfi, vehetett volna magának szekeret lovat, nem kellett volna gyalog menekülnie a segesvári csatából, utolsó ellensége, a doni Kozák elől.

Most aztán az egész nemzet jó barátja már: csak az kellett, hogy meghaljon. S jól járt. Most egy darabban kapja azt a nagy követ, a min emlék szobrának lába fog nyugodni: ha élt volna a harmincz éven át, azt a nagy követ mind apró darabokban kapta volna a fejéhez verve.

* * *

Még egy ellenségét kell megemlítenem: az én vagyok.

Én magam.

A kihez ezt írta:

»Miért szeretsz te engemet,
Kit annyian gyűlölnék?
S én, a ki annyit gyűlölök,
Téged miért szeretlek?«

S mi mint mélyen meghasonlott haragosok váltunk el egymástól.

Nehéz eset volt az.

A magyar kormány ujonczot és pénzt kért az országtól, czim szerint az osztrák hadsereg kiegészítésére, de valóban egy nemzeti had-

sereg felállítására. A szin, melybe a javaslat burkolva volt, gyűlöletesnek tűnt fel. Hogy azt Kossuth Lajos ajánlotta, az nem enyhíté Petőfi ellenszenvét iránta. Ő Kossuthot nem szerette. Érezte, hogy az neki vetélytársa a magyar nép előtt, s az lesz a nagy világ előtt. Tudta, hogy a mit ő eszmékben, azt Kossuth tettekben alkotja meg; a magyar nép felszabadítását, s féltékeny volt a nagy sikerre. És talán sejtette, hogy a mit ők ketten csinálnak, az megmarad és egyik a másikat el nem felejteti. A politikai világ minden matadorait vetélytársainak tartá s ezt nem titkolta.

Az országgyűlés óriási többséggel fogadta el a jól megértett törvényjavaslatot; e többség közt volt Vörösmarty is.

Erre írta Petőfi azt a költeményét Vörösmartyhoz, melynek refraineje ez:

»Nem én tépem le a fejedről,
Magad tépted le a babért.«

E költemény fölött hasonlottunk meg.

Emődy Dániel közös barátunk szobájában volt az utolsó öszszejevetelünk.

Én nem szóltam neki a kérdés politikai oldaláról, csak arra kértem, hogy tekintse a személyt, a ki ellen irt.

»Vörösmarty neked is, nekem is, második atyánk volt. Ő vezetett be az irodalomba; ő pártfogolt, ő szeretett bennünket, ő figyelmeztetett hibáinkra. S a ki négy szemközt mondja meg hibánkat, az nem kritikusunk az barátunk, az apánk. Nem szabad őt megtámadnunk!«

Ezt mondtam neki.

Ő erre azt felelte:

— És ha igazi apám volna, sem kimélném ezért, a mit tett.

Én mondtam neki, hogy mint szerkesztőtárs, kiadhatja a lapunkban e verset; de én ki fogom nyilatkoztatni, hogy az helyeslésem nélkül történt.

És még is kiadta.

Mert a milyen zsarnoka tudott lenni az érzelmeinek, olyan rabszolgája volt az elveinek. Tudta magát kényszeríteni szerelemre, fájdalomra ott, a hol nem volt oka rá, haragra, gyűlöletre, ott, a hol kevés oka volt; de arra, hogy

az ő egyenes utját a nemzetiség és szabadság felé akárminő kerülő kedvéért meggörbitse, nem birta őt rá se a hatalmasok haragja, se a közönség elhidegülése, se a kiadó felmondása, se a jó barát esdeklése.

A vers megjelent, s a rá következett két rövid nyilatkozatban úgy el tudtuk egymástól szakítani magunkat, hogy többé egymásnak a nevét sem mondtuk ki.

Csak egy nehéz év után jöttünk össze. (Csak 8 hónap volt, de beillik egy évnek.) A Budabevétele örömnepére tartott lakománál találkoztunk ismét.

Sok minden áldomást mondott ott. Én csak a magaméra emlékezem.

»Éljenek azok, a kik ezután fognak meghalni a hazáért, — éljenek örökké!«

Ekkor odafordult hozzám s azt mondá.

»Köszönöm, hogy én értem is ittál!«
S összekocintá velem a poharát.

Ez a pohárkocintás volt az utolsó bucsu hang közöttünk.

S elváltunk, a nélkül, hogy egymást megöleltük volna. Nagyobb volt a dölyf mind a kettőnkben, mint hogy valamelyikünk megvallootta volna, hogy fáj a harag.

S csakugyan jól mondta: az a pohár köszöntő ő neki is szólt.

Ha én azt akkor tudtam volna!

* * *

Nem zárhatom be e lapokat, a nélkül, hogy egy ide vonatkozó jegyzetemet ne közöljem.

E napokban Szegedről együtt utaztam Budapestig Katona főmérnök ural, ki a rég multban maga is belletrista volt. (Munkácsy »Rajzolatjai« mellett főmunkatárs.) Komoly, derék, szavahihető ember. Tőle hallottam ezt a traditiót.

Petőfi aestheticus ellenségei között említém fentebb Hazuchát, a ki valami államhivatalt viselt: Különbben becsületes, tiszta jellemű ember volt.

Ezzel jó barátságban élt Katona, s a forradalom után 1849 telén nála időzött Budán.

Egy deczemberi este szokatlanul felízga-

